

Marksizmi savunurken

Sungur Savran

5 Kasım 1985 tarihinde, yani bundan tam kırk yıl önce, Türkiye tarihindeki en önemli Marksist teori dergilerinden birinin, *11.Tez*'in ilk sayısı matbaadan çıktı. Her ne kadar kısa ömürlü olmuş olsa da, o anın en önemli görevine, 12 Eylül askerî diktatörlüğünün zalim ortamında sosyalist sol kan revan içindeyken pompalanmaya başlamış olan sol liberal propagandaya karşı verilmesi gereken mücadeleye tam hakkını vererek sahip çıktı. Bunun da ötesinde, kimse bunun sözünü etmese de, Marksizme karşı çoktan başlatılmış bir *uluslararası* ideolojik taarruzun parçası olan sol liberalizm ve postmodernizm dalgasına dünya çapında en tutarlı yanıtı veren dergi oldu.

Elinizdeki yazı bir kitaptan yola çıkarak yazıldı. Bir yönüyle bir kitap değerlendirmesi yani. Zümray Kutlu ve E. Ahmet Tonak'ın editörlüğünde bundan yaklaşık bir yıl önce Agora Kitap tarafından yayınlanan *11. Tez Dergisi – Liberalizme Karşı Marksizm* kitabından söz ediyoruz. (Daha baştan söyleyelim: E. Ahmet Tonak kendisi de *11. Tez*'in Yayın Kurulu'na en erken katılan üyelerden biriydi.) Ama bu yazı sadece bir kitap değerlendirmesi değil. Aynı zamanda, bu kitapta çeşitli görüşmelerde dile getirilen düşüncelerden hareketle *11. Tez*'in Türkiye solunun ve onun düşünce tarihinin içindeki yeri konusunda kendi düşüncelerimizi anlatacağız. Yazı sadece *11. Tez*'in değerlendirilmesi ile de sınırlı kalmayacak.

Zaten burada dursa *11. Tez*'in önemini tam olarak anlatamaz da. Çünkü *11. Tez* sadece bir teori dergisi değildi. Sosyalist harekette bir *facia* yaşanıyordu, onu engellemek, ardındaki güçleri yenilgiye uğratmak için kurulmuştu. Dolayısıyla yazı sol liberalizmle Marksizmin mücadelesinin de en azından ilk yıllarının öyküsü.

Ama daha da ötede, *11. Tez*'in yayın hayatına son vermesinden (1992) bugüne kadar, sol liberalizmin (ve artan ölçüde postmodernizmin) Türkiye solu üzerindeki etkisinin adım adım arttığı hatırlanırsa, *11. Tez*'in sadece yayınlandığı dönemde değil, geride bıraktığı miras ile o aşamadan sonraki (yaklaşık) 30 yıl boyunca taşıdığı anlama da işaret edeceğiz. Yani kırk yıl sonra *11. Tez*'i anmak bizim için nostaljik bir anılar dizisinin dile getirilmesi anlamına gelmiyor. *11. Tez*'in solda liberalizmin yükselişine karşı verdiği mücadelenin ne kadar önemli bir başlangıç olduğunu anlamak için bu mücadelenin bugün hâlâ çok ciddi şekilde devam etmekte olduğunu da göstermek gerekiyor.

11. Tez işte bu büyük mücadelenin ilk platformuydu. Türkiye'de Marksizmin, bir yandan 12 Eylül zulmü, diğer yandan Özal neoliberalizminin salvosu, nihayet sol liberalizmin sosyalist solu içeriden ve arkadan vurmaya soyunmuş taarruzu dolayısıyla bütün cephelerde saldırı altında olduğu bir dönemde yüzlerce, binlerce genç dimağı etkilemesi, solun Marksizmin aydınlığına karşı duyduğu açlığı gidermesi, cezaevlerinde Marksist düşünce konusunda duyulan susuzluğa alçakgönüllü bir yanıt olması, bütün bunlar bu dergiyi yayınlandığı dönemde çok önemli kılmıştı. Ayrıca sonradan onun açtığı yoldan gidenler, sol liberalizmin ve postmodernizmin rahatça at oynatmasına engel olan bir mücadele içinde oldular. Yani *11. Tez* bir buz-kıran gemisi rolü de gördü.

Şahsen, böyle bir kolektif çabada görev almış olmak, bize büyük gurur veriyor.

Artık konuya boylu boyunca girebiliriz. Önce sol liberalizmin bir teorik-ideolojik akım olarak özelliklerine ilişkin kısa bir özet vereceğiz. Buna ilişkin bölümde anlatılanları iyi kavramak bakımından *Devrimci Marksizm*'in 50. sayısında yayınlanmış olan “Bencillik Çağı” başlıklı yazımızın yararlı olacağını hatırlatalım. Zira elinizdeki yazı boyunca tekrar tekrar belirteceğimiz gibi, sol liberalizm *dünya çapında* belirli bir politik ve sosyo-ekonomik dönüm noktasında doğmuş olan bir dizi eğilimin ürünüdür. Dolayısıyla, “Bencillik Çağı” yazısında anlattıklarımız bizim de hikâyemizdir. O yazıyla tanışık olan okurlarımıza, bu yazıyı okurken baştan sona o yazının ana fikirlerini akıllarında tutmalarını öneriyoruz. Henüz okumamış olanlara

ise naçizane ama kuvvetle tavsiye ediyoruz.

11. Tez'in doğumunu, yaşamını ve sönümlenmesini ancak bundan sonra yerine yerleştirebiliriz. Bunu büyük ölçüde *Liberalizme Karşı Marksizm* kitabında ortaya çıkan tablo ile bağlantılı olarak yapacağız. 11. Tez'i çeşitli boyutlarıyla ele aldıktan sonra, derginin ardından 1990'lı yıllardan günümüze sol liberalizm (ve postmodernizm) ile mücadelenin nasıl bir seyir izlediğini, yukarıda da belirttiğimiz gibi, çok kısa bir özet olarak anlatacağız. Marksizm ile sol liberalizmin son kırk yıl boyunca süren mücadelesinin öyküsünün tamamı bir dergi yazısına sığmaz. Bu öyküyü, şu anda tezgâhımızda bulunan çok önem verdiğimiz çalışmalar (özgül olarak Türkiye açısından bakılacak olursa en önemlisi *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri*'nin 3. cildi olmak üzere) tamamlanır tamamlanmaz bir kitap boyutunda kaleme almak niyetindeyiz. Orada, son kırk yılın gelişmelerinin sol liberalizm ve ona akraba akımlar karşısında Marksizmi nasıl bütünüyle haklı çıkardığını ortaya koyacağız. O kitabın sol liberalleri epeyce zor duruma düşüreceğini, sol liberalizmle mücadeleye dudak bükkenleri ise mahcup edeceğini düşünüyoruz.

Sol liberalizm nedir?

Peki, 21. yüzyıl Marksizminin yüz yüze kaldığı bu sorunun karakteri tam olarak nedir? Eskiden yaşanmış olan büyük tartışmalarla ortak bir yanı var mıdır yoksa köklü biçimde farklı bir sorun olarak mı ortaya çıkmıştır?

Bu sorulara şöyle cevap verebiliriz. Marksizmin ilk büyük hesaplaşması olan anarşizm ile mücadeleden sonra gelen, her biri belirli bir dönemde Marksizm için büyük birer sorun olan bütün akımlar, kendi görüşlerini Marksizmin lafzına uygun gösterecek biçimde ifade etmişti. Sosyal Demokrasi'nin parlamentarizmi ve milliyetçiliği, Menşevizmin burjuva kuyrukçuluğu, Stalinizmin millî komünizmi, Sovyet ve Çin iktidarlarının dünya çapında kapitalizmle uzlaşmaları ("barış içinde bir arada yaşama" doktrini), bütün bunlar Marksizmin büyük ustalarının formüle ettiği programın şu ya da bu biçimde yadsınması anlamına geldiği halde, tam tersine o programın yeni koşullardaki doğru biçimi olarak savunulmuştu. Hiçbiri sınıf mücadelelerine, sosyalizme, hatta dünya devrimine bile cepheden karşı çıkmamış, bütün önerilerini Marksist kılıfta yapmaya gayret etmişlerdi. 1970'li yıllarda ortaya çıkan, 1980'li yıllardan itibaren patlamalı bir gelişme gösteren düşünce akımları ve bunların siyasi uzantıları, Marksizmin temellerine açıkça aykırı kılığa bürünmüş olarak gelişmiştir.

Bu yeni dalganın yükselişi ve bu yükselişin nedenleri, daha önce *Devrimci Marksizm*'in 50. özel sayısında hem dergi adına kaleme alınmış tanıtım parçalarında, hem *Devrimci Marksizm* yazarlarının imzalı yazılarında ayrıntılı olarak ele alınmıştı. Bütünsel bir tablo görmek ihtiyacı duyan okur derginin o sayısındaki çeşitli yazılara başvurabilir. Bizim burada üzerinde durmak istediğimiz birkaç nokta var.

Birincisi, Marksizmin temellerine bütünüyle aykırı olan bu yeni dalga bağlamında, birçok değişik düşünce akımı ortaya çıkmıştır. Temel olarak şöyle bir dörtlü ayrıma gitmek mümkündür. Soğuk Savaş döneminde dünyada ülke grupları ara-

sında var olan sosyo-ekonomik ve politik kümelenme temelinde kendine özgü özellikler taşıyan her bir kümede bulunan ülkelerde farklı bir akım öne çıkmıştır. Emperyalist ülkelerde güçlü bir modern küçük burjuvaziye hitap eden *postmodernizm*; bizim gibi emperyalizme tâbi ama kapitalist üretim tarzının hâkim hale gelmiş olduğu, buna karşılık burjuva demokrasisinden pek nasibini almamış ülkelerde *sol liberalizm*; tarihinde emperyalist sömürgeciliğin belirleyici bir rol oynadığı ülkelerde “*madun teorisi*” ya da “*postkolonyal teori*”; nihayet bürokratik işçi devletlerinde (sosyalizmin inşası sürecini yaşamakta olan ülkelerde) *piyasa sosyalizmi*. Bunların yanına post-Marksizmi (Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe), post-Fordizmi (Fransız Düzenleme Okulu vd.) veya bir dizi başka ikincil önem taşıyan akımı eklemek mümkündür.

Türkiye’de, yukarıda da belirttiğimiz gibi, hâkim akım sol liberalizm oldu. Örneğin, ülke, tarihinin hiçbir aşamasında sömürgeleştirilmemiş olduğu için, “post-kolonyalizm” hiç gündeme girmedi. “Piyasa sosyalizmi” zaten Türkiye ile ilgili olamazdı, zira ekonomisi merkezî planlama temelinde düzenlenmiş ülkelerde düzenleyici ilke olarak piyasaya dönüşü savunan bir ideolojik akımdı. Buna karşılık, özellikle “post-Fordizm” olarak anılan akım, gerek “esneklik” kavramı temelinde, gerekse Japon üretim sisteminin övgüsü biçiminde sendikalar içinde bol bol tartıştırıldı. (“Tartıştırdı” diyoruz çünkü bunları sendikaların eğitim programlarına, politika dokümanlarına vb. taşıyan, sözde solcu aydınlardı.)

Değişik sosyo-ekonomik ve politik koşullar altında yaşayan toplumlarda değişik akımların ön plana çıkmış olması yanlıtıcı olmasın. Bu akımların çok belirgin bazı ortak noktaları vardı ve bu noktalar bu akımları Marksizmin karşısında birleştiriyordu. İlk, bu akımların hepsi sınıf mücadelelerinin tarihin belirleyici gücü olduğu önermesinin karşısında yer alır. İkincisi, modern çağda sınıf mücadelesinin en gelişkin ve belirleyici biçimi olan burjuvazi ile proletarya arasındaki mücadeleyi bütünüyle ya da bazı durumlarda kısmen gözlerden gizler. Üçüncüsü, özellikle postmodernizmin “büyük anlatı” olarak kavramlaştırılan geniş ve kapsayıcı düşünce akımlarına reddiyesi aracılığıyla, Marksizmin toplumu bir bütün olarak kavrayan ve sunan yaklaşımı bütün bu akımlarca çöpe atılır. “Büyük anlatı”lara reddiye bununla da yetinmez: Bu tür geniş ufuklu düşünce akımlarının reddi, toplumun *bir bütün olarak* değiştirilmesi gereğini ve olanağını reddederek Marksizmden bambaşka bir yere yerleşir.

Bu ortak noktalar elbette önemlidir. Ama bunlardan öteye geçerek her bir akımın tek tek değerlendirilmesi gerekir. Bu yazının sınırları içinde biz yalnızca sol liberalizm üzerinde duracağız. Burada ince bir noktaya değinelim. Türkiye’nin sosyo-ekonomik ve politik koşullarından dolayı sol liberalizmin bu iklimde diğer akımlara göre çok daha doğrudan bir etki yaratmış olduğunu vurguladıktan sonra bizim gibi gelişmiş bir kapitalizme sahip olan emperyalizme tâbi ülkelerde postmodernizmin gittikçe daha ağırlıklı bir rol oynamaya başladığının da altını çizelim. Türkiye artık tam anlamıyla kapitalist bir ülke haline gelmiş durumdadır: İki ana sınıfın (burjuvazi ve proletarya) sağlam biçimde oluştuğu bir sosyo-ekonomik tab-

lo sergilemekle kalmaz, küçük burjuvazinin varlıklı, modern kanadının da, onun bütün bu meselelerde müttefiki olan eğitimli yarı-proletaryanın da epeyce gelişkin olduğu bir tablo sunar. Bu durumda postmodernizmin de özellikle aydınların hayatında giderek önemli bir varlık göstermesini beklemek olağandır.

Bunları söyledikten sonra sol liberalizmin ayırt edici yönlerine dönebiliriz. Burada sözünü ettiğimiz her bir akım Marksizmin temel kabullerine açıkça, ama her biri kendine özgü nedenler temelinde karşı çıkar. Sol liberalizme özgü yaklaşıma gelecek olursak, bu akımın Marksizme genel eleştirisi, hasmane diyebileceğimiz tutumu, en temel, en merkezî önermesine bir itiraz olarak billurlaşmaktadır: Tarih sınıflar arasındaki mücadelelerin değil, devlet ile sivil toplumun çelişkisinin ürünüdür. Devletin sanki bir ahtapot gibi hayatın her yanını kontrol altına alan baskıcı ve muhafazakâr karakterine karşıt olarak sivil toplum demokrasinin, kalkınmanın, uygarlığın, kısacası kime ne güzel ve arzulanır görünüyorsa onun kaynağıdır.

Devlet-sivil toplum karşıtlığı çerçevesinde sivil toplumun yüceltilmesi birçok ülkede analiz aracı olarak kullanılmış bir ikilidir. Türkiye özgülünde bunun aldığı özel biçim, Osmanlı'nın hem demokrasiyi hem kapitalizmin gelişmesini engelleyen "ceberut devlet" geleneğinin karşı kutbunda sivil toplumun az gelişmişliği ve bastırılmışlığıdır. Tabii şayet sivil toplum demokrasi ve ekonomik kalkınmanın kaynağı ise ileriye doğru yürümek isteyen herkesin sivil toplumu güçlendirme yoluna girmesi gerekir.

Burada çok iddialı bir şey söyleniyor. Yalnızca tarihin esas harekete geçirici gücünün sınıf mücadeleleri olduğu yadsınmıyor, Komünist Manifesto'nun etkisi yayıldığı ölçüde bütün sosyalist hareketin temel görüşü haline gelmiş olan bu önermeye yeni bir alternatif vaz ediliyor.

Tarihi karşılıklı mücadeleleriyle belirleyen devlet ve sivil toplumdan ilki dahi sol liberal teoride belirsizliklerle doludur ama bu mesele "sivil toplum" kavramına nasıl bir içerik yüklendiği sorunu karşısında önemsiz kalır. Sivil toplum devletin denetiminde olmayan her kolektivitinin içinde yer aldığı bir alandır: Aileler, her çeşit dernek, mahalle ve hemşehri dayanışma faaliyetleri, kulüpler, meslek örgütleri vb. vb. Buraya kadar tartışmasız olan birimleri saydık. İş bundan sonra çetrefilleşiyor.

İşçi sendikaları sivil toplum kuruluşları mıdır? Böyle olduğunu söyleyen çoktur, bazı sendikacılar da dâhil. Bu, onların sivil toplum içinde var olan başka kuruluşlarla (özellikle birazdan geleceğimiz şirketlerle) yumuşak ilişkiler sürdürmesinin tavsiye edilmesi anlamını taşır. Çünkü esas mücadele sivil toplum ile devlet arasındadır, sivil toplumun iç çelişkileri devletin eline oynamak olacaktır.

Dinî kurumları sivil toplumun parçası olarak gören çoktur. Camiler, cami yapımı için kurulan dernekler, Kur'an kursları ve birçok başka kuruluş bu anlayışa göre sivil toplumun parçasıdır. Oysa burjuva toplumunun ve devletinin yükseliş çağında ordu ile birlikte dinî kurumlar da sivil toplumun *dışında* görülmüştür.

Kimilerine göre tarikatlar da sivil toplumun bir parçasıdır. Böylece, Ortaçağ kalıntısı bir yaşama, duyuş ve düşünüş tarzının yuvası olan, şeyh ile mürit arasında son derecede hiyerarşik bir ilişkiye dayanan, öte yandan toplumu keskin inanç fark-

larıyla bölen bu yapılanmalar da “demokrasi mücadelesi”nin ve ilerlemenin yuvası olduğu ileri sürülen sivil topluma dâhil edilir.

Ama en tartışmalı olan elbette şirketlerdir. Bunların sivil topluma dâhil edilmesiyle birlikte kapitalist ekonominin de, piyasası, borsası, sermayesi ile birlikte sivil toplumun bir parçası olduğu, böylece kendini sosyalist ya da solda bir hareket olarak sunan sivil toplumculuğun bütün iyiliklere burjuvaziyle el ele, omuz omuza varmamızı önerdiği ortaya çıkmış olur. Sivil toplumculuğun Türkiye’ye girişinin 1980 ertesini olduğunu biliyoruz. İşte bu yüzdendir ki, bu ekolün bazı iktisatçıları, sözde solculuklarına rağmen, “hantal” devlete ve onun ekonomiye müdahalesine karşı Özal’ın 24 Ocak programını bütünüyle kucaklamış, Türkiye’nin ilerleyebilmesi ve kalkınabilmesi için bu programın “sol” tarafından da benimsenmesi gerektiğini savunmuştur. O dönemde hâlâ 1970’li yılların “Karaoğlan” efsanesinin taşıyıcısı olan Bülent Ecevit de bu iktisatçıları kendine danışman olarak almakta tereddüt göstermemiştir. *11. Tez*’in içine doğduğu ortamı anlamak için en çarpıcı örneklerden biri budur işte. *11. Tez*, bir bakıma, “sol”un ideolojik akıl hocası olmaya soyunmuş sol liberalizmle mücadeleye girerken aynı zamanda İMF’ye ve TÜSİAD’a karşı da mücadele etmektedir!

Türkiye sol liberalizminin ülke tarihini betimlemede başvurduğu bir başka biçim de vardır. Burada Şerif Mardin’in “merkez-çevre” ikiliği üzerinden geliştirdiği demokrasi analizinde “çevre”ye yani taşraya, muhafazakâr toplum kesimlerine, İslam’a vb. attettiği rol ile İdris Küçükömer’in “sağ soldur, sol da sağ” özdeyişinde özetlenen, Türkiye’de sol denen partilerin (esas olarak CHP’nin) Menderes-Demirel-Özal geleneğine göre daha tutucu bir rol oynadığı, Türkiye’nin kalkınma ve ilerlemesine engel olduğu yolundaki tezi buluşur. Bu özgül teorik çerçeveleri sol liberalizmin ana akımıyla birleştiren, elbette (merkezi) devletin “ceberut” karakterine karşı mücadele eden her güce ilerici hasletler atfedilmesidir. “Merkez”e karşı mücadelesiyle “çevre” veya aslında sol olan sağ, günün birinde AKP olmuştur. AKP iktidarı ise sol liberalizmin Waterloo’su olacaktır.

Liberalizme Karşı Marksizm kitabının önemi

İşte *11. Tez Dergisi—Liberalizme Karşı Marksizm* başlıklı kitap böyle bir harekete karşı Marksizmi savunmayı görev edinen bir dergiyi konu alıyor. Kitabı henüz eline almamış olanlar için içeriğini kısaca betimleyelim. Zümray Kutlu ve E. Ahmet Tonak, *11. Tez*’i çıkaran kadronun, yani derginin Yayın Kurulu’nun üyeleriyle kırk yıla yakın bir süreden sonra anılarını, düşüncelerini, bugünkü görüşlerini öğrenmek için birer mülakat yapmış. Tabii arada hayatını yitirenler olmuştur. Nail Satlıgan, Tülay Arın ve İşaya Üşür artık hayatta değildir görüşmelerin yapıldığı aşamada. Bazı Yayın Kurulu üyeleri ise bu kırk yıllık süre boyunca görüşleri değiştiği için veya dergide yaşadıkları deneyimler dolayısıyla belki de pek iyi anılara sahip olmadıkları veya hatta o gün yaptıkları işin onlara bugün büyük bir hata olarak görünmesi dolayısıyla Kutlu-Tonak ikilisinin mülakat önerisine olumlu cevap vermemeyi tercih etmiştir. Derginin Yayın Kurulu’nda kısa ya da değil, bir süre yer

aldığı halde ciddi hiçbir katkı vermemiş olan bazı kişilere de editörler gitmemiş olabilir. Sonunda görüşülen Yayın Kurulu üyeleri 12 kişi görünmektedir. Dergide çok önemli bir rol oynamış olan bazı kimselerin görüşleri bu kitapta dile gelmiyor. Ama görüşülen kişiler, derginin Yayın Kurulu'nda mevcut olan politik-ideolojik kümelenmeleri yeterince temsil etmek bakımından neredeyse ideal bir bileşim oluşturuyor.

Burada bir parantez açmalı ve *11. Tez*'in tarihinde hatırı sayılır bir rol oynamış birkaç ismi zikretmeliyiz. Bunu yaparken, kullanılan özne dolayısıyla doğabilecek yanlış anlamaları bertaraf etmek üzere genellikle yaptığımız gibi birinci çoğul özneyle değil birinci tekil özneyle yazacağız.

Her şeyden önce Ayşe Zarakolu'nun adı üzerinde durmak isterim. 12 Eylül sonrası Türkiye solunun onur anıtlarından biri olan, öldüğünde hakkında yazdığım yazıda "Cesaret Ana" olarak andığım bu delikanlı militan kadın, *11. Tez* dergisinin göze görünmeyen orta direği idi. Şöyle ifade etmek en doğrusudur: *11. Tez* dergisi fikri ilk kez yurtdışında zihnime düştüğünde, Belge Yayınları ile, yani bu Marksist yayınevinin sahipleri, kardeşim kadar kendime yakın hissettiğim Ragıp Zarakolu ve o aşamada biraz daha mesafeli bir ilişkim olan Ayşe Zarakolu ile (12 Eylül'ün baskıcı günlerinde eskiye göre pekişmiş olan) bir dostluğum olmasaydı, muhtemelen bu işe girişmeyi, konuyu başka arkadaşlarıma açmayı göze alamazdım. Evet, 1984 yazında doktora sonrası araştırmacı olarak burslu olarak bulduğum Paris'ten İstanbul'a geldiğimde, önce İktisat Fakültesi'nde birlikte çalıştığım ve Tümas'ta (1970'li yılların sendika gibi çalışan asistanlar derneği) birlikte mücadele verdiğimiz dört arkadaşına (Nail Satlıgan, Cengiz ve Tülay Arın) ve (aynı zamanda o dönemde eşim olan) Gülnur Acar-Savran'a açtım projeyi. (Daha önce de öğretim üyesi olarak ABD'de bulunan E. Ahmet Tonak'a mektuplaşma yoluyla açmıştım.) Ne var ki, bu merkezî çekirdek oluşur oluşmaz ilk işim Ragıp'a açılmak oldu. Ragıp teklife olumlu yaklaştı ve bizi evine davet etti. İşte kitapta neredeyse efsanevi bir "ilk toplantı" olarak anılan ama kimsenin tam ne olduğunu hatırlamadığı "Küçükyalı toplantısı" budur. Zarakolu çifti, Gülnur, Nail ve ben. Amaç işin esas hamalı (bu sözcüğü en saygı içeren biçimde kullandığımı *Devrimci Marksizm* okuruna açıklamak gerekmez ama yine de ne olur ne olmaz) olacak Ayşe ile görüşmekti. Ayşe ve Ragıp her ikisi de Devrimci Yol'un mensubu değil ama yol arkadaşı idiler. Ragıp'tan daha sert mizacı ile Ayşe'nin en azından biri deklare Trotskist olan bir çevre ile birlikte dergi çıkarmayı kabul etmesini sağlamak gerekiyordu. Ben tam hatırlamasam da kitapta kendisinin anlattıklarından, toplantıda Ömer Erzeren de var gibi görünüyor. (Ömer, Ragıp'ın yakın arkadaşı olduğu için onu Ragıp'ın davet etmiş olması ihtimali yüksek.) İşte o toplantı sonucunda Ayşe'nin projeyi onaylaması, *11. Tez*'in kuvveden fiile dönmesi anlamına geliyordu. O "hayır" deseydi muhtemelen *11. Tez* olmazdı. O günden sonra derginin bütün zahmetli işlerini (dizgi-baskı, matbaa, dağıtım, duyuru vb.) o yaptı. Ama Ayşe'nin *11. Tez*'in gelişmesinde oynadığı, pek az insanın bilgisi dâhilinde olan bir başka rol daha vardı. Yayın Kurulu üyesi olmasa da İşaya Üşür ile birlikte derginin Devrimci Yol kanadının

Trotskist kanadıyla zaman zaman yaptığı acil durum görüşmelerinde yer alıyordu (ben de genellikle Nail'i yanıma alırdım bu toplantılara giderken.) Kitapta yer alan söyleşimde bu "Pazartesi krizi toplantıları"nın hikâyesini daha ayrıntılı olarak anlattım. Ayşe Zarakolu ile Sungur Savran daha sonra 1990'lı yılların başlarından itibaren Kürdistan'da çeşitli dayanışma ziyaretlerinde buluşacaktı. Artık dostluğumuz bambaşka bir düzeye yükselmişti.

Kitapta hakkı teslim edilmeyen ikinci bir kişi İbrahim Anıl dostumuzdur. Sadece tek bir mülakatta Mustafa Sönmez sözünü ediyor İbrahim Anıl'ın. İbrahim de Ayşe'den (ve tabii Ragıp'tan) sonra derginin altyapısına karşılıksız olarak destek veren bir insandı. *11. Tez*, ilk çıktığında, kitapta epey söz edildiği gibi, derginin pürüzsüz yayınlanabilmesi için kurulan, *Uluslararası Yayıncılık* adını taşıyan bir şirket tarafından yayınlanıyordu. (Zaman geçip de dergiye saldırı olasılığı düşünce, dergi halini aldı ve gerçek yayıncısının da *Belge* olduğu *Belge-Uluslararası Yayıncılık* damgasıyla ortaya konuldu.) Başa dönersek, İbrahim'in mesleği muhasebecilik ve mali müşavirlik idi, bürosu vardı. Çalışma arkadaşlarıyla birlikte bizim bu konudaki bütün sorunlarımızı en ufak bir aksama olmadan çözmekle kalmadı, bizi Haliç'e bakan güzel bürosunda sık sık ağırladı. Kitapta adının daha ön plana çıkmamasının suçu en başta bana düşüyor (kitabın editörlerinden E. Ahmet Tonak *11. Tez*'in yayınlandığı yıllarda sık sık Türkiye'ye gelmekle birlikte esas olarak Amerika'da ikamet ettiği için muhtemeldir ki İbrahim'in büyük katkılarından haberdar bile değildir. Ben uyarmalıydım. Söyleşi yapılınsın diye değil. İbrahim *11. Tez*'in siyasi tartışmalarına katılmadı hiç. Teşekkür edilsin diye).

Haksızlığa uğrayan bir başkası daha var: Yayın Kurulu'nda bir süre bulunmuş olup sonra bir fikrî metamorfoz geçirdiği için dergiden ayrılan Ahmet Çakmak arkadaşımız. Ben şahsen Ahmet Çakmak'ın derginin ilk kuruluş aşamasında tartışmalara katılıp sonra (belki de ilk sayı çıkmadan) erkenden ayrıldığı izlenimine sahiptim. Belleğim beni yanıltmış, ben de kitabın editörlerini yanıltmış oldum. *Mea culpa*! Bunun muhtemelen belleğin seçiciliği ile ilişkisi var. Ahmet Çakmak benim şahsen çok sevdiğim bir arkadaşımı Tümas döneminden. *11. Tez*'den bana çok anlamsız görünen bir gerekçeyle ayrılması, daha sonra 1990'lı yıllarda ÖDP döneminde de bir aşamadan sonra sol liberal kanada hicret etmesi beni basit bir ayrılıktan fazla etkilemiş olmalı ki onun Yayın Kurulu'nda epey bir süre çalıştığı aklımdan çıkmış. Bunun tatsız sonucunu hiç hak etmediği halde E. Ahmet Tonak yaşadı. Onlar da yakın arkadaş, hem de çok erken yaştan. Dolayısıyla Ahmet Çakmak, E. Ahmet Tonak'a sitem etmiş hatırladığım kadarıyla. Dedim ya, *mea culpa*.

İşte bir ölçüde ihmal edilmiş üç kişiye vicdan borcumuzu ödemiş olduk. Her üçüne de selam olsun.

Düş kırıklıkları

Yukarıda da vurguladık (yanlış anlaşılma ihtimali artık geride kaldığı için birinci çoğula geçiyoruz). 1980'li yıllar, yani 12 Eylül karşı-devrimi dönemi, Türkiye'nin yeni temeller üzerinde kurulmaya başladığı dönemdir. *11. Tez*, Marksistlerin bu ye-

niden kuruluşa fikrî düzeyde daha ilk gününden itiraz eden, bunun soldan destek bulmasının karşısında yükselen sesidir. O günün baskı koşullarında riskli bir iş olan Marksist bir dergi çıkarmaya ve Marksizmi hem karşı-devrimin ağır baskısına hem de solda Marksizmi arkadan vurmaya girişenlere karşı savunmaya girişmiş ve bunu başarıyla yerine getirmiştir.

Bu açıdan bakıldığında, *Liberalizme Karşı Marksizm* kitabı için söyleşi yapmak istemeyen veya söyleşi yapıp *11. Tez*'i önemsizleştirmeye çalışan bazı Yayın Kurulu üyelerinin tutumu bizde ciddi bir düş kırıklığı yarattı. Bu arkadaşlar görüşme yapılanlar arasında azınlık. Ama biraz da talihsiz biçimde alfabetik sıralamada önlerde yer alıyorlar, dolayısıyla eğer biri kitabı baştan sona doğru okumaya başlarsa bir yerden sonra bırakabilir bile. “E, derginin eski yöneticileri bile böyle düşünüyorsa, ben bu dergiyi neden önemseyip 300 sayfalık bir kitabı okuyayım” diyerek rafa kaldırabilir.

Burada baştan bir şey söyleyelim. Bu tür görüşler ifade eden Yayın Kurulu üyeleri bizim dostlarımızdır, kimiyle dostluğumuzun yarım yüzyıllık bir tarihçesi var. Amacımız onları cepheden eleştirmek, fikirlerinin yanlışlığını göstermeye çalışmak değil. Bu arkadaşlar, sol faaliyetlerde artık aktif değil. Görüşlerini sadece kendi çevrelerinde ifade ediyorlar. Dolayısıyla onlarla polemik yapmak anlamlı da değil. Onun için yanlış bulduğumuz bazı fikirlerin sözünü ederken ne alıntı yapacağız ne ad vereceğiz. Ad vermeden eleştirmek bizim ilkelerimize aykırı. Bunun en önemli nedeni, adı verilmeden eleştirilen yazarın (kişinin) cevap hakkının baskı altına alınması. Cevap vermeye kalksa karşısındaki eleştirmen “neden üzerine alınıyorsun, seninle ne ilgisi var?” deyip onu mahcup duruma bile düşürebilir. Biz böyle yapmayacağımıza burada kamu önünde söz veriyoruz. Yani cevap hakkı bâki. Amacımız polemik yapmak olmadığı, sadece *11. Tez*'in önemi ve savunduğu ortak fikirlerin doğruluğu konusunda kanımızı ifade etmek olduğu için ad kullanmıyoruz.

Bazı Yayın Kurulu üyeleri derginin önemi olmadığını o dönem yayınlanan birçok sosyalist derginin varlığı temelinde kanıtlamaya çalışıyor gibiler. Söyleşiyi yapan, *11. Tez*'in anlam ve önemini sormuşken, “başka birçok Marksist dergi daha vardı” demenin bize başka bir anlamı var gibi görünmüyor. Bazı başkaları, “sivil toplum kuruluşları”nın insanlara, özellikle gençlere toplumun değiştirilmesinde “bir şeyler başarmış” gibi hissettirdiği için, insanların uzun vadeli “ütopyalar”a değil bunlara daha çok ilgi gösterdiğini belirterek *11. Tez*'in sivil toplumculuk eleştirisinin yanlış olduğunu belirtmiş oluyor. Bazı başkaları ise (bunun tartışılan konuyla bir ilişkisi olmadığı halde, çok kaliteli bilim insanları da ciddi şekilde yanılabilir) Şerif Mardin ve Çağlar Keyder'in çok değerli bilim insanları olduğunu belirterek ve *Birlikim* dergisinin olumluluğu üzerinde durarak o dönemde *11. Tez* Yayın Kurulu'nun en azından çoğunluğunun görüşlerinde yanılmış olduğunu açıkça ifade etmese de ima etmiş oluyor, derginin misyonunu yanlış bulduğunu ortaya koyuyor.

Aradan kırk yıl geçse de insan bir dönem *11. Tez* projesine heyecanla, şevkle, azimle sarılan insanların bugün o fikirlere, üstelik o fikirler bu kadar doğru çıkmışken (buna döneceğiz) böylesine sırt çevirmiş olmalarına doğrusu üzülyor.

Karşı-devrim döneminde Marksizmin sesi

Biz *11. Tez*'e eski taşıyıcıları tarafından yapılan bu itirazlara yanıt vermek yerine, *Liberalizme Karşı Marksizm* kitabında yer alan diğer mülakatlarda bulunan bazı çok isabetli görüşleri okurumuza aktaracağız.

İlk olarak Korkut Boratav'ın *11. Tez* hakkındaki toplam yargısını aktaralım. (Çok daha spesifik ve keskin bir gözlemine daha sonra geleceğiz.)

Boratav kitabın arka kapağındaki tanıtıma da konulan bir cümlesinde şöyle diyor:

[11. Tez'in siyasi hedefi, 12 Eylül'de] büyük ve ağır bir baskı altında ezilen Türkiye sosyalist solunun fikir düzleminde canlı ve ayakta kalması, düşünceleri ve değerlendirmelerinin... yazıya dökülmesidir.

Bir karşı-devrim döneminde Marksizmi ayakta tutmaya çalışmak kendi başına bu dergiyi çok önemli bir yayın haline getirmeye yeter.

Ertuğrul Kürkçü aynı doğrultuda çok daha kapsamlı bir analiz yapıyor:

...var olduğu sürede iki şey önemli katkısı oldu: İlki *11. Tez*'in düşünce dünyasıyla, siyaset dünyasıyla, eleştirel dünyayla kurduğu ilişki çok önemliydi. Çünkü harcıalem görüşlerin dışında dünya, toplum, memleket, iktisat, kent, fikriyat ve aklınıza gelebilecek her şey hakkında derli toplu Marksist bir arka plandan hareketle konuşan tek yerd *11. Tez*. (...) ben o günlerde bu konuda doğru düşünmek nasıl mümkündür diye merak eden pek çok insanın *11. Tez*'i çok su içer gibi okumuş olduğunu tahmin ediyorum.

Hatta bunun sosyalist hareket mahfillerinde biraz kıskançlığa da yol açmış olduğunu tahmin ederim. (...) Hani biraz hayret, biraz “kim bunlar ya” merakı? “Biz varken bunlara ne oluyor? diye düşünenler olmuştur. Fakat böyle bir yargıya ya da bu tür komplekslere sahip olmayan insanlar açısından merakla beklenen bir yayın olduğu söylenebilir (159).⁶⁵

Bu satırları okuyanlar Ertuğrul Kürkçü'nün böbürlendiğini sanmasınlar. Kürkçü söyleşinin başından itibaren hafif “dışarıdan” konuşuyor. Zira *11. Tez*'e diğer Yayın Kurulu üyelerinden daha geç gelmiştir. Ayrıca derginin yayın kurulundaki insanların çoğundan farklı olarak akademik bir ortamdan gelmediğini vurguluyor. Yani burada bir ölçüde kendinden ziyade kendisinin katılımından önce var olmuş bir platformdan söz ediyor. Bu söylediğimiz şimdi yapacağımız alıntıda da ortaya çıkıyor zaten.

Kürkçü, *11. Tez*'in toplum üzerindeki etkisini şöyle özetliyor bu düşünceler te-

65 *11. Tez Dergisi – Liberalizme Karşı Marksizm* kitabına yaptığımız bütün atıfların referansını, alıntının sonunda sayfa numarasını parantez içinde göstererek yapacağız.

melinde:

Netice olarak ben *11. Tez*'in, yayında bulunduğu dönemde, Türkiye'de Marksist düşüncenin genel solculuk ya da sosyalizm hakkındaki bulanık ufkun ötesinde, tarihsel maddeciliğin gündelik siyasete tercümesi bakımından **önemli bir yol gösterici rol** oynadığını düşünüyorum. Bu az sayıda insan, diyelim ki beş yüz kişi olsun bunlar, bu beş yüz kişi Türkiye'de hâlâ bir şeyler yapıyorlar. O açıdan, yani onların karşılıklı ilişkisi içerisinde çok hayırla yad edilmesi gereken bir iş oldu *11. Tez*. O açıdan da kim önyak olduysa o zamanlar bu işlere sevgiyle saygıyla anıyorum. Ben sonuna yetiştim. (162, vurgu bizim)

Yani, Türkiye solunu 1968 kabarışından beri içinden tanıyan bir insan olarak Kürkçü'nün *11. Tez* hakkındaki temel görüşü derginin bir Marksist teori dergisi olarak sol camiaya önemli bir hizmet verdiği ve belirli açılardan gelecek için “yol gösterici” bir rol oynadığı. Aynı dönemde yayınlanmış olan başka sol dergilerle aynı torbaya yerleştirmek bir yana *11. Tez*'e solun tarihinde özel bir olumlu yer biçiyor.

Ertuğrul Kürkçü'nün bu tespitlerine katılırken parantez içinde *11. Tez*'in sivil toplumculuğa yönelik eleştirisine yaptığı “sivrilik”, “fazla bir sivrilme” vb. eleştirisini paylaşmadığımızı da belirtelim (160-161). Kürkçü devlet-sivil toplum ikiliğinin Marksizmin Hegel'den devralarak avadanlığına birbirini tamamlar biçimde yerleştirdiği bir kavram çifti olduğunu, devlet üzerinde gönül rahatlığıyla durulurken sivil toplum kavramının reddedilmesini aşırı bulduğunu söylüyor. Oysa *11. Tez*'de sivil toplumculuğa ya da öteki daha bilimsel-felsefi adıyla sol liberalizme yöneltmiş olan eleştiri sivil toplumun bir kavram olarak reddedilmesine yaslanmaz. Hegel ve Marx'ta sivil toplumun aslında burjuva toplumu olduğunun hatırlatılması temelinde **sivil toplumun yüceltilmesinin** kapitalizmin yüceltilmesi olduğunun vurgulanmasıdır. Ve **bu** eleştiri doğrudur.

“Müthiş bir önsezi”

Kürkçü'den Ragıp Zarakolu'ya geçiyoruz. Ragıp'ın yargısı en baştan yalın: “*11. Tez* Türkiye'deki Marksist dergi yayıncılığı içerisinde bence çok onurlu bir yere sahip” (282). Bu görüşü bütünüyle paylaşıyoruz. Ama *11. Tez*'e daha sonra nasıl sırt çevrildiğinin çok açık bir göstergesi, Ragıp İsveç'e yerleştikten sonra *Belge Yayınları*'nı devralan ekibin, yayınevinin tarihinin tanıtımını yaptıklarında *11. Tez*'den tek kelime ile söz etmemeleriydi. Bunu yıllar önce bu tarihçeyi sosyal medyada görünce protesto ettik. Burada da yeri geldi söyleyelim. Bundan elbette artık yayınevinden çok uzaklarda yaşayan Ragıp dostumuz sorumlu değil. Kimin sorumlu olduğu da önemli değil. Türkiye solunun atmosferi burada önemli olan, şahıslar değil. Birçok insan *11. Tez* gözden ebediyen kaybolsun, karanlıklara karışsın, gençliğin ufkuna hiç girmesin istiyor.

Zarakolu aynı zamanda kitapta *11. Tez*'in iki kör alanı olarak sürekli zikredilen Kürt sorunu ve İslamcılığın yükselişi meselelerine de çok doğru açıklamalar getiriyor. Kürt sorunu konusunda şöyle diyor:

Çok önemli bir konu ama ele almak mümkün değildi. 12 Eylül darbesi sonrası koşullarında Kürt sorununu dillendirmek mümkün değildi. “Türkiye Sorunları” adıyla çıkardığım bir başka diziden bahsettim az önce, orada da Kürt sorununa ilişkin bir yazı geldiğinde koyamadık, cesaret edemedim (283).

Biz de kendi söyleşimizde işin hukuki boyutuna da değinerek *11. Tez*'in Kürt sorununa değinmemesi dolayısıyla suçlanamayacağını şöyle açıkladık:

Görünürdeki bu ‘ihmal’i bağlamına yerleştirmek gerekir. 1989 yılında Genelkurmay Başkanı gazeteci Mehmet Ali Birand’a, “Artık Kürt sözcüğünü kullanabilirsiniz,” diyene kadar bu sorunun zikredilmesi bile suçtu! *11. Tez* de meseleye bu ortamda el atamadı. 1989 sonrasında bile, evet, Genelkurmay Başkanı izin vermişti ama burjuva düzeninden yana, devlet hizmetkârı kalemlere. Eskiden onlar bile yasaklıydı (204).

Zarakolu ile sık sık gündeme gelen öteki sorun (siyasal İslam) konusunda da yakın düşündüğümüzü görüyoruz. O şöyle söylüyor:

11. Tez'in konunun dışında kaldığını kabul etmiyorum. O dönemde aynı komünist hareket gibi siyasi İslam da yasaklıydı. Özal, siyasi İslam'ın yasağını kaldırmak istediği için biz de durumdan yararlandık. Özal 141-142'yi kaldırdı ama orada esas amaçlanan siyasi İslam'ın yasağının kaldırılmasıydı. Dolayısıyla siyasal İslam henüz bir toplumsal olgu değildi. O dönemden, *11. Tez*'i yayınladığımız dönemden bahsediyorum. Bir olgu olmaya başladığı dönemde de *11. Tez* çıkmıyordu (284-285).

Argümanın bu ayağı hukuk kurumuna hak ettiğinden biraz daha fazla ağırlık tanıyor. Ama bir ussal çekirdeği var, o da İslamcı hareketin *11. Tez*'in çıktığı dönemde toplumda en ufak bir hayatiyet işareti göstermiyor olduğu. (1987 sonbaharına dek Erbakan zaten yasaklıydı.) Refah Partisi, 12 Eylül'den sonra ilk kez 1991'de, Milliyetçi Çalışma Partisi (Türkeş'in 12 Eylül sonrası kurdurttuğu parti) ve İslahatçı Demokrasi Partisi ile birlikte girdiği seçimde yüzde 10 barajını aşarak meclise girmeyi başardı. 1991 yılı sonunda Sovyetler Birliği dağıldı, 1992'de *11. Tez* yayınına son verdi. Yani İslamcılık asgari düzeyde başını kaldırdığında dergi artık uzatmaları oynuyordu.

Bu ayak biraz zayıf olsa da Zarakolu hemen ardından *11. Tez*'in İslamcılık tehli-

kesiyle ilişkisi konusunda en önemli noktaya değiniyor. Kulak verelim:

Sivil toplumculuğun oluşturduğu bir ön tehdit var ki derginin önsezisi bu anlamda müthiş bir önseziymiş. Sivil toplumculuğun siyasi İslam'ın önünü açma fonksiyonunu öngörmüş dergi (285).

Şimdi aynı kitapta bu sefer Sungur Savran'la yapılan söyleyişe dönelim. Siyasal İslam konusunda şöyle demişiz:

...belleğim beni yanıltmıyorsa, siyasal İslam, genel olarak İslamcı hareket hiç tartışılmadı. (...) 1980'li yıllar İslamcı hareketin sindiği, sipere girdiği bir dönemdi. 12 Eylül Türk-İslam senteziyle bir ideoloji olarak dinin önünü açmıştı ama İslamcı hareketin kendisini kontrol altında tutmaya çaba gösteriyordu. (...) üçlü bir ittifakla (Refah, MHP [MÇP kılığında], İslahatçı Demokrat Parti) yüzde 10 barajını aşana kadar sesi çıkmıyordu Refah'ın. (Erbakan zaten 1987 referandumuna kadar yasaklıydı.) Bu yüzden Türkiye'nin gündeminde siyasal bir akım olarak yoktu İslamcılık (193-194).

Görüldüğü gibi bu söylenen Zarakolu'nun argümanının birinci ayağına denk düşüyor. Yalnız onunki hukuki yönü vurgularken bizimki daha siyasi. Ama sonuçta birinci ayak aynı: İslamcılığın sesi bile çıkmıyordu, o yüzden gündeme gelmedi.

Ama aynen Zarakolu gibi biz de meseleyi orada bırakmıyoruz. 11. Tez'in gelecek için ifade ettiği anlamı vurgulamak için bir ikinci ayağa geçiyoruz:

Bir de 11. Tez sonrası var. AKP döneminde “yetmez ama evet”ten çok önce sivil toplumcuların Erdoğan'a desteğini teşhir eden ve çok sert eleştiren, 11. Tez'in sağladığı görüş mesafesi sayesinde (benim de yayın kurulu üyesi olduğum) *Devrimci Marksizm* dergisi oldu. Bu dergi 2006 yılında çıktı. Derginin o yıl içinde yayınlanan “Solun Düşman Kardeşleri: Liberal Sol ve Kemalist Sol” başlıklı bir yazıda liberal solcuların AKP'yi nasıl desteklemekte oldukları kanıtlarıyla ortaya konuyor ve bu tutum dehşetli biçimde eleştiriliyordu. Solun tamamı bu sorunun farkına ancak 12 Eylül 2010 anayasa referandumuna gidilirken varacaktı! (195).

Bu da Zarakolu'nun ikinci ayağının dengi! Biz aradaki bazı merhalelere de değinmişiz! Önce bu durumun ne kadar çarpıcı olduğunu vurgulayalım, aradaki taşların doldurulmasına sonra geçeriz. 11. Tez Dergisi—Liberalizme Karşı Marksizm kitabı için söyleşiler hazırlandığı dönemde (sanırım 2022-2023 yıllarına yayılmış bir söyleşiler dizisi söz konusu) bizim Ragıp Zarakolu ile bu konuda en ufak bir temasımız olmadı. Zaten sosyal medyadan birbirimizin faaliyetlerini izlemek dışında

sevgili dostumuz ile bir temasımız genel olarak yoktu. Ama kitap yayınlandıktan sonra görüyoruz ki her ikimiz de İslamcılık sorusu karşısında meselenin *11. Tez*'de yer almamasını bir konjonktürel faktöre bağlı olarak açıkladıktan sonra işin esas derinde yatan yanına, yani *11. Tez*'in Türkiye soluna İslamcı hareketin yükselişi karşısında sol liberalizmin yaklaşımının ne kadar büyük bir felakete yol açabileceğinin anahtarını verdiğini vurgulamışız.

11. Tez'in Türkiye'nin solunun tarihindeki yerini, bırakın düşünsel katkısını, **pratik politik** anlamını daha iyi anlatabilecek bir anahtar sanırsanız kolay kolay bulunamaz. Çok ayrı politik akımlardan gelen, *11. Tez*'den sonra da ayrı yönlerde hareket eden (ama daima dost kalmış) iki insan *11. Tez*'in büyük önemini birbirinden habersiz neredeyse aynı terimlerle anlatıyor.

Gerek Ragıp Zarakolu'nun gerek Sungur Savran'ın siyasi güzergâhında bunun nasıl somutlaştığına birazdan geleceğiz. Ama önce bir üçüncü *11. Tez*'cinin, Galip Yalman'ın da kitaptaki söyleşisinde aynı konuya daha sınırlı biçimde de olsa değindiğine dikkat çekelim. Şöyle söylüyor Yalman:

Enteresan olan, *Birikim* sayfalarında daha iktidara gelmeden AKP'ye bu çerçevede misyon tanımlayıp, Türkiye'deki demokratikleşmenin aktörü olarak görüp AKP'den büyük beklentileri olanlar, AKP'ye umut bağlayanlar vardı. (...) Tabii, Hizmet Hareketi diye kendisini sivil toplum olarak tanımlayanların olması da caba (261-262).

Nihayet bu bağlamda Korkut Boratav'ın bir yargısına da dikkatini çekelim okurun. Boratav, kendisiyle yapılan söyleşide çok çeşitli düşünceler ifade ettikten sonra sonlara doğru, epeyce kızgın, tek bir cümle ile şöyle diyor: "2000 sonrasında solu liberal virüs zehirledi, siyasal İslam'a saygınlık getirdi." O kadar. Bu cümlelin öncesinde Boratav genç kuşaklara inancını anlatıyor. Sonrasında tek bir cümle ekliyor bu konuya ilişkin: "Ama, galiba bir yerde Türkiye'de Aydınlanma mirası belli ölçülerde kalıcıdır." Sonra kötümserleşiyor, "üniversite sistemi beraberinde sosyal bilimlerin Türkiye'deki altyapısını da sürükleyerek çökmektedir" diyor (65).

Bilge hocamız bu cümleyi açsaydı az çok eminiz ki söylediği yine tam tamına Zarakolu ve bizim söylediğimize çıkacaktı: Liberal virüs solu zehirledi, bu da siyasal İslam'ın önünü açtı. Bu fikir zaten bizim fikrimizle özdeştir! Zarakolu ve biz bir tek ilave noktaya değiniyoruz. İşte *11. Tez* bunun için önemlidir.

11. Tez bu virüsü doğduğu anda mikroskopun altına yerleştirmiş, doğru bilimsel teşhisi koymuş, sadece diagnozda değil, prognozda da başarılı olmuştur!

İki farklı gelenek: Devrimci Yol ile devrimci Marksist hareket

Ragıp Zarakolu ile Sungur Savran'ın 11. Tez dergisi ile solun önemli bir kanadının İslamcılığa teslim olması arasında kurduğu (Yalman ve Boratav'ın da biraz üstü kapalı tarzda değindiği) ilişki, 11. Tez'in sivil toplumculuk/sol liberalizm eleştirisinin önemini ortaya koymak bakımından hayati değerde. Ama biraz daha ileri giderek bu meselenin Zarakolu ve Savran'ın bu alandaki faaliyetinin siyasi geleneklerinin gelişmesi içine yerleştirilmesi bize daha da aydınlatıcı ipuçları verecektir.

Zarakolu 11. Tez'in İslam/sol ilişkisine dair önsezisine ilişkin yukarıda aktardığımız fikirleri dile getirdikten sonra şunları söyleyerek devam ediyor:

Ama biz her şeyi yaşadık. Ben *Demokrat* gazetesini hatırlıyorum, Devrimci Yolcu değildim ama Devrimci Yol'a çok yakındım. Biz tırnak içinde aydınlar kategorisindeydik. Ondan sonra Almanya'da işte Taner Akçam'ın çıkışı sivil toplumcu bir çıkıştı ve siyasal İslam'la diyalogu da meşrulaştıran bir yaklaşıma sahipti. Benim ve Ayşe'nin 11. Tez'e destek vermemizin sebeplerinden biri buydu. Sivil toplumculuğun oluşturduğu bu şeyi bir anlamda tehdit olarak algılıyorduk. Ve hakikaten Devrimci Yol dağıldı o dönem. İşte ondan sonra da resmi ideolojiye doğru savruldu bu sefer. Kemalizm'e yakın bir pozisyona sürüklendi (285-286).

Burada anlatılan gelişmeleri tartışmak için alıntılamiyoruz bu pasajı. Bu alıntıyı yapmamızın nedeni bambaşka. Burada sivil toplumculuk denen akımın Türkiye solunun bir aşamada en güçlü hareketi olmuş bir akım içinde nasıl büyük sarsıntılar yarattığını, o akımın eski sempatizanı, ona en azından *Demokrat* gazetesi yöneticisi olarak emek vermiş, Türkiye solunun, sonuna kadar şerefli kalmış bir aydınının ağzından dinliyoruz. Yukarıda 11. Tez'in Ayşe Zarakolu'na şükran borcunu anlatırken “Pazartesi krizi toplantıları”ndan söz ettiğimizi okur hatırlayacaktır. Bu toplantılar yapıldığında tarih 1986'dır, 1987'dir, belki 1988'dir. Demek ki, Ayşe Zarakolu (ve varsayabiliriz ki Ragıp Zarakolu) hâlâ Devrimci Yol sempatizanıdır; bir konjonktürel faktöre bağlı olarak İşaya Üşür ile birlikte o sempati temelinde Trotskistlerle müzakerede bulunmaktadır. (Yanlış anlaşılmasın: Resmî, yani örgüt adına falan değil, sempatizanlar olarak, o duyarlılığı ideolojik bakımdan temel alanlar olarak.) Yani bu insanlar o hareketin içinden yaşamışlardır sivil toplumculuğun tahribatını.

Bizim daha sonra Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nde yaşadığımız deneyim, sivil toplumculuğun Devrimci Yol üzerinde çok sarsıcı bir etki yaratmış olduğunu kendi gözlerimizle görmemize olanak sağladı. ÖDP deneyiminin gelişimi, Devrimci Yol ve TBKP dışından gelmiş hemen hemen herkesin partiden ayrılmasıyla sonuçlanınca, bu sefer o geleneğin temsilcileri arasında sol liberalizme kıskançça sarılanlar ile sol Kemalizmden bir ölçüde etkilenmiş olanlar arasında da bir kopuş yaşandı. Zarakolu'nun daha sonra “resmi ideolojiye” sürüklenmek olarak nitelediği gelişme bu olmalıdır.

Ama tekrarlıyoruz. Bizi burada ilgilendiren spesifik olarak Devrimci Yol'un tarihî gelişimi değildir. Sadece sivil toplumculuğun hareketin nasıl ilğine kadar sarsılmasına yol açmış olduğudur. Zarakolu'nun içinden geldiği gelenek için anlattıklarının dersi budur. Eğer durum bu ise, aklı başında bütün Marksistlerin bu sorunla erkenden yüzleşmesi ve gerekli önlemleri alarak bir yandan bu teorik-ideolojik çerçeveye savaşıması, bir yandan da kendi örgütünü bilinçlendirmesi ve tabanını bu burjuva etkisine karşı bağımsızlık sağlayacak biçimde aşılması beklenirdi. Hayır, Türkiye solundaki akımların çoğu bu tehlikeyi görmezlikten geldiler, hatta burjuva ideolojisinin ağır etkisini taşıyan bu ideolojik akımı sosyalizm içinde bir "yenilenme", bir "ilerleme" gibi görüp ona sarıldılar.

Şimdi kendi geleneğimize geçerek bizim *11. Tez*'den sonra bu konuya nasıl yaklaştığımızı kısaca özetleyeceğiz. Bunu yaparken sözü uzatmamak için 1990'lı yılları, yani *11. Tez*'in kapanmasının hemen ardından bu konuda neler yaptığımızı parantez içine alacağız. 40 yıllık bir mücadelenin tarihini bir tek dergi yazısına sığdırmak tek kelimeyle olanaksızdır. Yukarıda sözünü ettiğimiz projemiz, yani sol liberalizme karşı Marksist mücadelenin 40 yılının kitap boyunda anlatılması için uygun bir zaman dilimi bulduğumuzda bütün dönemi elbette gönül rahatlığıyla gözden geçireceğiz.

Öte yandan, sol liberalizm her ne kadar ortaya çıktığı andan günümüze kadar Türkiye soluna aralıksız, dur durak bilmeden zarar vermiş olsa da esas büyük tahribatını AKP döneminde yaratmıştır. Dolayısıyla, *11. Tez* sonrası dönemi hızla ileri sararak 2002 sonrasına geçeceğiz.

Burada önce, aslında belirleyici bir önemi olmasa da 12 Eylül 2010 tarihinde düzenlenen referanduma değinecek, sonra geriye giderek o referandumda yaşananların arka planında ne yattığını sorgulayacağız. Bilindiği gibi, o referandumda, sesi burjuva medyasının teveccühü sayesinde epeyce yaygın olarak dinlenen sol liberaller, AKP ile Fethullah Gülen cemaatinin ortaklaşa olarak anayasada yapmayı planladığı değişikliklerin bir kısmının çok sorunlu olduğunu görmezlikten gelerek, AKP'nin ve onun ortağı Fethullah Gülen cemaatinin güya silahlı kuvvetlerin ve sayetine karşı demokrasi kavgası vermekte olduğu gerekçesiyle "evet" oyu kullanılması yolunda hayli etkili bir kampanya yapmıştı. Yine hatırlanacağı gibi, AKP referandumdan yüzde 58 gibi çok yüksek bir evet oyuyla zaferle çıktı. Sol liberaller kendilerinden geçerek zafer çılgınlıkları atıyorlar, Türkiye'nin nihayet demokrasiye geçeceği umudunu dile getiriyorlardı. Hatta bir tanesi bu gelişmeyi orijinal bir kavramla "devrimci" olarak niteliyordu.

Aradan geçen yıllar bu atmosferi paramparça etmeye yetecekti. Önce Gezi ile başlayan halk isyanında Erdoğan'ın tutumu, ardından 2015 seçimlerinin ertesinde Kürt illerinde yaşanan katliamlar, olağan durumda Erdoğan'ın seçmeni olmayacağı halde 2010 referandumunda "evet" demiş olanların önemli bölümünü pişman ve perişan etmişti. Bütün gelişmeler sol liberallerin referandumda devasa bir hata yaptığını ortaya koyuyordu. Üstelik AKP daha sonra cemaatten kopup Türkiye'nin has faşist partisini de yanına alarak ağır bir istibdad rejimi kuracaktı.

Oysa sol liberalizm AKP’yi yukarıda kısaca özetlenen Şerif Mardin ve/veya İdris Küçükömer teorik modelleri temelinde **daha ilk günden** demokrasi havarisi ilan etmişti. Zaten yüzde 58 sadece referandum döneminde solun liberal kesimlerinin “evet” oyu çağrısının ürünü değildi. “Yetmez ama evet” aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir fenomen haline gelmiş bir gelişmenin doğal sonucu idi. Türkiye’nin sol aydınlar katmanı 1980’li yılların ilk yarısından beri, yani artık çeyrek yüzyılı aşkın süredir devam etmekte olan sol liberal bombardıman sonucunda sadece kendisi liberalleşmemişti. Aynı zamanda, modern küçük burjuvazinin ve eğitilmiş yarı-proletaryanın geniş katmanları için bunu neredeyse “doğal” bir ideoloji haline getirmişti.

Yani bugün ortalama bir sol bilince sahip insanlar, sol liberalleri 2010 referandumunda “yetmez ama evet” şiarını savunduğu için eleştirirken haklıdır ama bu buzdağının sadece göze görünen tepesidir. Sol liberalizm bir referandumda AKP’nin ve cemaatin amaçlarına hizmet eden bir “yanlış” tutum almamıştır sadece. Sol liberalizm **2002’den Gezi’ye kadar AKP’yi aralıksız ve can-ı gönülden desteklemiştir**. Gezi bile yalnızca bir es olmuştur bu ilişkide. 2015’e kadar sol liberallerin, Erdoğan’ın sonu kanlı biten “açılım süreci”nin gönüllü “âkil insanları” olarak rol üstlendiği unutulmamalıdır.

AKP dönemi Türkiye’sinin, iniş çıkışlarıyla birlikte, bu genel tablosunu çizdikten sonra, 11. Tez’in kapanmasının ardından, sol liberalizm konusunda toplumu ve solu uyarmak üzere kendi siyasi geleneğimiz tarafından döşenen taşları izlemeye başlayabiliriz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, yer kısıtı dolayısıyla 1990’lı yılları atlayacağız. Ancak şu kadarını söyleyelim: Meraklı okuyucu, 1980’den 20. yüzyılın sonuna kadar uzanan AKP-öncesi dönemde sol liberal akımın nasıl ısrarla burjuvazinin bütün önemli sağ temsilcilerini (Özal’ı, sonra Demirel’i, sonra yeniden Özal’ı, ardından TÜSİAD başkanlığı da yapmış Cem Boyner’i ve daha sonra da kendisine göz kırpan bütün sağcı liderleri, en başta Mesut Yılmaz’ı) desteklediğini, Avrupa Birliği’ne ise kible muamelesi yaptığını, *Türkiye’de Sınıf Mücadeleleri* kitabımızın 2. cildinde ayrıntılı olarak izleyebilir. O kitap bizi AKP iktidarının eşğine getirdiğine göre şimdi 2000’li yıllara geçebiliriz.

İşi yalın tutmak için saatimizi 2006’ya getireceğiz. Elinizde tutmakta olduğunuz derginin, *Devrimci Marksizm*’in ilk sayısı kitlelere 1 Mayıs 2006’da meydanlarda sunuldu. Yukarıda sözünü ettik ama tekrarlayalım, bazı okurlar hatırlamayabilir. Bu derginin aynı yıl içinde çıkan ikinci sayısında bir yazı yayınladık. Başlığı “Burjuva Sosyalizminin Düşman Kardeşleri: Liberal Sol ve Ulusal Sol” idi. Yazı bir bakıma bizim 2002 sonunda AKP’nin hükümeti kurmasından itibaren bu yeni durum karşısındaki bakış çerçevemizi özetliyordu. Biz AKP hükümetini elbette işçi sınıfı ve emekçilerin düşmanı, gerici bir siyasi güç olarak görüyorduk. Liberal solun ise daha ilk günden itibaren, hele AKP taktik bir manevrayla AB’ye yanaşan bir çizgi izlediği için daha da heyecanlı biçimde, bu hükümeti desteklediğini elimizden gelen her araçla anlatmaya çalışıyorduk. Buna karşılık ulusal solun da AKP’yi bir darbeye iktidardan düşürme çabası içinde olduğunu kolayca görebiliyor ve onu da eleştiriyorduk. Bugünkü Devrimci İşçi Partisi’nin (kuruluşu 2011) atası olan ve *İşçi*

Mücadelesi dergisi çevresinde toplanan siyasi odak olarak, AKP'ye karşı, işçi sınıfı öncülüğünde tabandan yükselecek bir muhalefet inşa etmeye ve bu doğrultuda en geniş ittifak olanaklarını zorlamaya çalışıyorduk. (Örnek olarak, 2007'de bir dizi başka hareketle birlikte Yaşar Kemal'i, kendisinin de onayıyla, gayriresmî olarak Cumhurbaşkanı adayı gösterdik.) İşte 2006'daki yazımız bu çerçevede yazılmıştı. Bütün sola, sol liberalizmin AKP'nin büyümesine kapılmış olduğunu anlatarak ama buna soldan bulunacak alternatifin askerî darbe olmaması gerektiğini vurgulayarak durumu teşhir ediyorduk.

Elbette henüz ikinci sayısında olan ve internetin de bugün olduğu gibi birçok yayını derhal erişilebilir kılma özelliğinden henüz yoksun olduğu bir dönemde yazılan tek bir yazının etkisi sınırlı olacaktır. Bununla yetinmedik. AKP hükümetinin her 1 Mayıs'ta işçi sınıfının Taksim'de gösteri yapmasını engellemek için öncü işçilere reva gördüğü eziyetin açık anti-demokratik karakteri vesilesiyle 2008 1 Mayıs'ının hemen ertesinde, daha sonra 2010 referandumunda sol liberalizmin tuzağına kanarak "evet" oyu kullanacak kitlenin her pazar günü merakla okuduğu, solun önder kesimlerinin ise mutlaka izlediğini bildiğimiz *Radikal* gazetesinin *Radikal İki* olarak anılan fikir yazıları ekinde "Marksizmle Tartışma Çağrısı" başlıklı bir yazımız birinci sayfadan yayınlandı. Bu yazı sol liberalizmin AKP destekçiliğini iliğine kadar teşhir ediyordu. Yazıya çarnaçar verilen cevapların evlere şenlik niteliğini anlatmak okuru boş yere yormak olur. Biz de cevaplara cevap verdik ama tartışma orada kapandı.

Bu ikisi sadece örnek. *İşçi Mücadelesi* dergisi zemininde politika yapan parti öncesi grubumuzun 2002-2010 arasındaki bütün siyasi faaliyeti, bu perspektifi en başta işçi sınıfına ama olanaklarımız çerçevesinde bütün halk kitlelerine anlatmaya odaklanmıştı. *İşçi Mücadelesi* çevresinden Devrimci İşçi Partisi'nin kuruluşuna yükselen (2011) mücadelemiz esas olarak bu politikanın Türkiye solundaki biricikliğinden alıyordu gücünü. Parti, kurulduktan sonra da bu politik hattı daha da güçlü ve işçi sınıfıyla çok daha yakın bir diyalog içinde savunmaya devam etti.

Bunları neden anlatıyoruz? Bizim siyasi geleneğimiz, devrimci Marksist hareket, 40 yıldır görevini yerine getiriyor, sivil toplumcu ya da sol liberal adıyla anılan ideolojik akımın marifetlerini, daha doğrusu siyasi cinayetlerini Türkiye'nin soluna (sadece Türk değil, aynı zamanda Kürt soluna, unutulmasın bu satırların yazarı *Özgür Gündem* geleneğinde yayınlanan gazetelerde 12 yıl köşe yazarlığı yaptı) aralıksız teşhir etmiş bulunuyor. Şayet solun geri kalan diri damarları da bizim bu çabamıza paralel bir mücadele vermiş olsaydı, Boratav'ın deyişiyle "liberal virüs" solda ancak sınırlı olarak yayılacaktı, siyasal İslam saygınlık kazanamayacaktı.

Demek ki *11. Tez*, Ertuğrul Kürkçü'nün kullandığı deyimle "yol gösterici" olmuş, ama ***gösterilen yolu sadece devrimci Marksistler izlemiştir***. (Bunu, bütün bir siyasi gelenek olarak söylüyoruz. Yoksa çeşitli tekil aydınlar ve bazı yayınlar zaman zaman elbette benzer uyarılar yapmışlardır.)

Burada önemli bir noktayı da eklemeyelim: Bizim söylediğimiz, solda liberalizme Kemalizmin kovuklarından saldırılmadığı değildir. Sol Kemalistler

ötekilerle, yani “Atatürkçüler” ve sağ Kemalistler ile gittikçe daha fazla bütünleşerek bunu bol bol yaptılar. Yaptıkları eleştiriler çoğunlukla “liboş” demek düzeyinde kaldı. Kendileri sağcı Kemalistlerle birleştikleri için liberaller arasında da sağ-sol ayrımı yapmak akıllarına bile gelmedi. Mehmet Barlas ile Baskın Oran’ı aynı kaba koydular. Biz bu düzeysiz ve kendisi de çok zararlı bir konumdan yöneltmiş eleştiriden söz etmiyoruz. Biz her iki akımın da (liberal sol ve ulusal sol) dışında kalması gereken akımların yokluğundan ya da en azından pasifliğinden, sorunun önemini kavrayamamasından söz ediyoruz.

21. yüzyıl Marksizminin savunma hattı

Böylece, 11. Tez’in temelini attığı mücadeleyi sürdürmekte devrimci Marksist akımın ne kadar önemli bir rol oynadığını görmüş bulunuyoruz. Son bir soruyu cevaplamak isteriz: Marksizmin sola bulaşmış başka akımlara karşı savunulması ne anlamda önemlidir? Neden savunulması gerekiyor Marksizmin?

Küçük burjuvazinin, özellikle varlıklı modern küçük burjuvazinin saflarından gelen aydınlar ve yarı-aydınlar için fikirler, teoriler, politik-teorik-ideolojik akımlar bir büyük pazara çıktığınızda karşılaştırarak seçim yapacağınız, aralarından en doğru görünen neyse ona yöneleceğiniz, zihninize, beğenimize, duygularınıza, ihtiyaçlarınıza en çok hangisi uygun düşünüyor ona benimseyebileceğiniz bir düşünceler paleti gibi görünür. (İngilizcede “marketplace of ideas” terimi neredeyse her gün insanların dilindedir.) Marksizm de bu pazar yerinde bulacağınız düşünsel akımlardan biridir. Katılabilirsiniz, katılmayabilirsiniz. Şu yanını alır, gerisini bırakabilirsiniz. Felsefi, bilimsel, teorik ekoller, bu bakış açısından bakıldığında bir ölçüde boş zamanın değerlendirilmesi, çevreye akıllı görünmeye çalışarak tartışılması, nasıl söyleyelim gönül eğlendirilmesi için hoş bir alan olarak algılanır. Edebiyat, sinema, müzik ve diğer sanat türlerinin tüketim ve sermaye birikimi nesnesi haline gelmesine paralel olarak fikirler ve akımlar da paketlenen, reklamı yapılan, “mürekkep yalamış” sınıflar için “dışarıklı kalmamak” amacıyla haberdar olunması gereken bir kültürel kartvizit gibidir.

Bu pazar yerine bir ihtimal o da “düşebilir” ama Marksizm aslında başka sınıflar içindir. Fikirlerle ilişkisinin önünde, gördüğü zayıf eğitim, ailesinin bilgi birikiminin düşüklüğü, kendisinin okumaya ya da başka yöntemlerle öğrenmeye ayırabileceği zamanın kısıtlılığı, kitap almaya ayırabileceği paranın çok ciddi ölçüde sınırlılığı dolayısıyla genel olarak kültürden uzak kalan insanlardan oluşan sınıflar içindir. En başta proletarya için, sonra onun proleter konumuna bile kavuşmakta zorluk çeken (işsiz, sakat, savaş gazisi, yetim, yaşlı, her türlü beceriden mahrum vb.) katmanları olan kent yoksulları için, bunların içinden yarı ölü gibi yaşayan, Marx’ın deyişiyle “Lazarus katmanları” için, bir miktar üretim aracına sahip olsa bile geçinemeyen yoksul köylüler için, ailesini ancak sınırda ayakta tutabilen küçük çiftçiler ve esnaf için, bu sınıf ve katmanların geleceği olmayan gençleri içindir. Marksizm, tarihî olarak işçi sınıfının mücadelelerinin etkisi altında Marx ve Engels’in kafasına giren fikirlerin zamanla önce bu iki dahi, sonra izleyicileri tarafından sistematik biçimde

bilimsel olarak geliştirilmesinden türetilmiş bir bilimdir. Marksizmin gerçek alıcıları fikirler pazarına gitmez. Ancak mahalle pazarından bir sonraki haftayı ailece geçirebilecek kadar yiyecek maddesi ve giysi satın alır.

O yüzden Marksizm, üstelik gerçek sosyal dünyanın tasviri ve kavranması bakımından başka her teoriden üstün olduğu için, çoğu, küçük burjuvazinin, modern küçük burjuvazinin, hatta burjuvazinin, yüksek finans burjuvazisinin, rantıye sınıfın içinden yetişen ve fikirler dünyasının gelgitine şu ya da bu ölçüde karışan aydınlar kitlesine hep bir problem olmuştur. Çünkü bir silahtır. O sınıfların insanların çoğu açısından bakıldığında, kendine dönmüş patlamaya hazır bir silah. Bir bölümü için de rahat kaçırın, çiçek dürbünü gibi her an yerinden oynayan, birbirine karışan teori, akım ve felsefelerin yerine gerçeği çırılçıplak ortaya koyan bir oyunbozan. Büyük burjuvazi ya da daha geniş anlamda hâkim sınıflar, Marksizmin yayılmasının, hele hele esas alıcılarına ulaşarak kitleselleşmesinin kendileri için ne kadar ölümcül olduğunu gayet iyi bildikleri için aydınlar katmanı içinde Marksizm konusundaki bu huzursuzluğu sürekli kaşır, onunla mücadeleyi bin bir yolla, tekrar ediyoruz bin bir yolla, üniversite payelerini Marksizm karşıtlarına hediye ederek, burjuva medyasını onlara teslim ederek, onların kitaplarının görülmemiş reklamını yapıp Marksistlerin kitaplarını kitapevi vitrinlerine, hatta raflarına bile koymayarak, Marksist mikrobu kapmış sanatçıları mümkün olduğunca çepere iterek, sahneye çıkarmayarak, biennallere ve galerilere sokmayarak, “zararlı” filmler yapmalarına mümkün olduğunca engel olarak kışkırtırlar.

Yani ***Marksizm var olalı, Marksizmin çürütülmesi çabası hep güçlü ve yaygın olmuştur.*** Burjuva toplumu, çeşitli sınıfların ve aydınlar katmanının elbirliği ile Marksizme karşı savaşmıştır. Buna ezilen sınıflar ve gruplar arasında boy veren başka akımlar da katılmıştır. ***Marksizmin tarihi, aynı zamanda, kendisine yöneltilelen saldırılara karşı bir mücadeleler tarihidir.*** Çünkü Marksizm, kendisinin gayet doğru biçimde saptadığı gibi, tarihin daima (sınıflar var olalı beri) belirleyici dinamiği olan sınıf mücadelesinin müsademe-i efkâr (fikirler savaşı) alanındaki ifadesinden başka bir şey değildir.

İşin ilginç yanı şudur: Marksizme taarruzun en etkili yöntemi, Marksizmin toptan reddedilmesine dayanan akımlar aracılığıyla değil, sömürülen ve ezilen kitlelerin kurtuluşunun Marksizmden daha etkili biçimde sağlanmasına yarayacağı iddia edilen akımlar aracılığıyla olmuştur. Bunda şaşırarak hiçbir şey yoktur. İşçiye, kent yoksuluna, yoksul köylüye, geleceği olmayan gençliğe ve bütün diğer ezilenlere “Marksizm toptan yanlış, haydi dağılın, hepiniz evinize, yeni başlayan dizileri seyretmeye” dersiniz, o anda başarılı olabilseniz bile toplumun en derininden homurtularla gelen sınıf mücadeleleri bir süre sonra Marksizmi gene yoksulların, yoksunların, işçilerin, işsizlerin gündemine getirecektir. Öyleyse esas etkili yöntem onları “sizin kurtuluşunuzu Marksizm değil şu düşünce akımı, felsefe, dünya görüşü, teori, ideoloji sağlar” teziyle çıkarmaktır. Onun için Marksizm yalnız daima kendini savunmakla kalmamış, aynı zamanda kendini, hitap ettiği sınıflar içinde etki yapan başka akımlara karşı savunmak zorunda bulmuştur.

Marksizmi savunmanın işin doğası gereği olduğunu, sınıf mücadelesinin, kabaca söylersek hâkim sınıfların parasıyla ve küçük burjuva aydınlar katmanının zihniyle katkıda bulunduğu biteviye bir “Marksizme taarruz” dinamiği doğurduğunu görmüş olduk. Ama bu her dönemde başka biçimler altında ortaya çıkmıştır. Elbette bazı yönlerden süreklilik ve ortaklıklar vardır. Ama ortak yanların ötesinde her çağın, Marksizme karşı (değişen toplumsal koşulların da çeşitlendirdiği) kendine özgü saldırı biçimleri vardır. Bu yüzden de Marksistler, fikirler alanında ilk günlerden itibaren devamlı bir saldırı ve savunma dinamiği içinde çalışmak zorunda kalmışlardır.

Marx ve Engels, işin başlangıcında oldukları için, herkese karşı savaşmak zorunda kalmıştır: sendikalizme (yani Lenin’in ifadesiyle “trade union bilincine”), anarşizme, milliyetçiliğe, köylü sosyalizmine, reformizme, işçi aristokrasisi ve bürokrasisinin tuzaklarına. Ama bunlar arasında sömürülen ve ezilen kitlelerin içerisinde en dişli rakip, kendisi de devrimci bir akım olan anarşizmdir. Ne var ki, anarşizm Marksizmin, dünya çapında bütünleşmiş, kapitalizmin yarattığı üretici güçleri devralarak ileriye taşıyan, planlı bir ekonomi sayesinde toplumsal ihtiyaçları esas büyük amaç haline getiren sosyalizm programından farklı ve ona karşıt olarak geriye bakan, küçük ölçekli ekonomik birimleri yücelten, her topluluğu kendi yalıtılmışlığı içinde mutlu kılmayı hedefleyen, üstelik devrim ile elde edilmiş kazanımları koruyacak bir işçi-emekçi devletine, genel bir devlet düşmanlığı yüzünden sırt çeviren bir programa sahipti. Aslında Marksizm ile anarşizm arasındaki mücadele, hâkim sınıfların etkisinin asgari düzeyde olduğu, geleceğin kapitalizme alternatif olarak yükselcek sisteminin iki ayrı vizyon arasında çekişme konusu olduğu bir **programatik** mücadeleydi. Bu bakımdan anarşizm, kendinden sonra gelen ve her biri hâkim sınıfların da parmak izini taşıyan alternatiflerden farklıydı.

Rosa Luxemburg ve Lenin’in kuşağının karşılaştığı sorun farklıydı. Artık devasa bir sosyalist işçi hareketi (İkinci Enternasyonal) kurulmuştu. Anarşizm adım adım ikinci plana düşmüştü. Ama yeni bir çatlak doğuyordu: Burjuvazi, hareketin hem sendikal alanda hem siyasi alanda en önde gelen temsilcilerini kendi saflarına çekme başarısını göstermişti. Bunun sonucunda işçi hareketinin kendi içinde, işçi sınıfının devrimci öncüsü ile işçi aristokrasisi ve işçi bürokrasisi arasındaki devrimcilik-parlamentarizm bölünmesi aslında kapitalizmi devirme karşısında sistemi ehlileştirme tartışması idi. Rosa Luxemburg ile Lenin bu mücadelede Marksizmin bayrak taşıyıcıları oldu. Proletarya içindeki bu çatlak, Batı’da Rosa Luxemburg’un parlamentarizme karşı mücadele etmesini gerektirdi. Geri Rusya’da ise Menşevizm, görünürde devrim fikrinden vazgeçmemişti. Zaten Rusya’da bir işçi aristokrasisinin oluşmasının maddi temeli yoktu. İşçi bürokrasisi ise külliye olanaksızdı zira yasal sendikalar ve partiler yoktu. Ama devrimin önderliğini burjuvaziye bırakmakla Menşevizm Batı’daki akıl hocalarının yoluna girmiş oluyordu. Her iki durumda da Marksizmin esaslarına aykırı olarak burjuvazi ile proletarya arasında bir çıkar ortaklığı vaz edilmiş oluyordu.

Lenin’in mücadelesi Rosa’dan daha kapsamlı idi. Lenin ikinci bir alanda, enter-

nasyonalizm ile milliyetçiliğin karşı karşıya gelişinde, bu sefer Rosa'nın parti yol-daşı Karl Liebknecht'le aynı mücadelenin savaşçısı oldu. (Elbette Rosa Luxemburg da enternasyonalistti ama bu alanda, yani Alman proletaryasının dünya devrimine bağlılığını siyasi olarak ifadeye bayraktarlık Liebknecht'e düşmüştü.) Alman par-tisindeki revizyonistler ve reformistler, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce dahi, sö-mürgeciliği bile "vahşileri" uygarlaştırma adına savunacak kadar alçalmışlardı. Bu durumda savaş patlak verince Kayzer'lerinin arkasına dizilmeleri şaşırtıcı değildi. Rusya solunda Lenin'in rakipleri olan Menşevikler ise (zaten Marksist olmayan Sosyalist Devrimcileri bir kenara bırakıyoruz) işçi sınıfı ile burjuvazinin çıkar or-taklığını Çarlık Rusya'sının savaşını destekleyecek kadar mutlak hale getirmişlerdi. Burjuvazi Çar'ın kuyruğuna takılmıştı, Plehanov ve arkadaşları da burjuvazinin! Lenin ve Liebknecht işte bu iki ayrı sosyo-ekonomik bağlamda enternasyonalizmi savundular.

1920'li yılların sonlarından itibaren Marksizmin savunulmasının konusu değış-ti. Devrimci Marksistler önce savaşta, ardından Ekim devriminin rüzgârı sayesinde kurdukları Komünist Enternasyonal'e yaslanarak sosyal demokrasinin emperyalist milliyetçiliğinden kopmuşlardı. Ama yepyeni bir ulusal sapma belirmişti ufukta. Stalinist bürokrasinin bütün yönelişi dünya devrimi programının terkiine dayanı-yordu. Bu ilk bakışta Liebknecht ve Lenin'in sırasıyla Sosyal Demokrasi'ye ve Menşevizme (aslında her ikisinin de Sosyal Demokrasi'nin bataklık kanadına) karşı verdikleri savaş ile aynı görünüyor. Bir tarafta enternasyonalizm bir tarafta mil-liyetçilik. Ne var ki, şimdi söz konusu olan milliyetçilik hem bir işçi devletinde iktidardaydı, yani kendi kapitalist sınıfıyla işbirliği dolayısıyla milliyetçi değildi, hem de sosyal demokrasiden tam da milliyetçiliğe reddiye temelinde ayrılmış olan komünizmin kendi içinden doğmuştu. Yani burjuvazinin milliyetçiliği değildi bu. Millî komünizmdi. Bundan böyle Marksizmi artık işçi sınıfının iktidarını tem-sil eden güçlere karşı da savunmak gerekiyordu. Trotskiy, saflarına geç katıldığı Bolşevizmin bütün öteki önderleri millî komünizme adım adım teslim olurken Ekim devriminin önderleri arasında Lenin'in proletarya enternasyonalizmine sadık kalan tek devrimci önder oldu. 1930'lu yıllarda Sosyal Demokrasi ile mücadele bitmemişti elbet. Ama Marksizmin savunusunda yeni ve belirleyici görev, "millî komünizm" programına karşı savaşıyordu. Zira komünizm adına iktidarı alacak bü-tün diğer önderlikler de Marksizmin genel programına ve Lenin'in Komintern'in müktesebatında cisimleşen somut programına tümüyle aykırı biçimde, Sovyetler Birliği'nde Stalin'in uyguladığı programın aynısını yeni iklimlerde uygulayabilir-lerdi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan tam da bu olmuştur.

Soğuk Savaş döneminde görev yine yeni bir biçim kazanmıştı. Soğuk Savaş konusunda işin hep "savaş riski" yanı öne çıkarılır ama yaşanan dengenin ardın-da ideolojik planda Sovyet bürokrasisinin "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" prog-ramı vardı. "Bana dokunmayan yılan bin yaşasın" felsefesi dünya komünizminin ilkesi haline gelmişti. "Komünist" önderliklerin (önce Sovyetler Birliği'nin, daha sonra Çin'in) ufkundan "devrim" bütünüyle çıkmış, bunun yerini bütünüyle büyük

devlet diplomasisi almıştı. Özellikle Sovyet bürokrasisi cansız, ruhsuz, neredeyse muhafazakâr bir tarzda yönetiyordu eline geçirmiş olduğu işçi devletini. Mao ise 1960'lı yılların ortasının Büyük Kültür Devrimi'nin ardından 1970'li yılların başında diğer büyük işçi devletine (SSCB'ye) karşı Amerikan emperyalizmiyle ittifak kuracaktı. Bu durumda Che Guevara'nın, tıknafes olmuş Sovyet ekonomisinin bürokrasi tarafından yönetilme tarzına "restorasyonist" damgasını vurması, her iki büyük "sosyalist" ülkenin de Vietnam'a içten ve onu kucaklar tarzda destek vermemesini de görevlerine ihanet olarak görmesi, Fidel ile ikisinin Tricontinental örgütü aracılığıyla üç yoksul kıtada (Asya, Afrika, Latin Amerika) devrimi kışkırtmaya çalışması, kolaylıkla anlaşılır hale geliyor.

Marksizm, bütün tarihi boyunca "savunulmuştur". En çok da sömürülen ve ezilenlerin cephesi içinde hâkim sınıfların basıncı altında gerçek kurtuluş mücadelesinden kopmuş, görünürde sol, hatta devrimci, aslında düzenle uzlaşan ve düzenin kırıntılarına razı olan akımlara karşı. Marx Bakunin'e, Rosa Bernstein'a, Lenin Kautsky'ye ve Plehanov'a, Liebknecht Friedrich Ebert'e karşı Marksizmi savunmuştur. Aynen Trotskiy'in Stalin'e ve Che'nin Hruşçov ve Brejnevler'e karşı Marksizmi savunmak zorunda kaldığı gibi. Bu mücadeleler, kazanılmadığı zaman dahi tarihe büyük bir miras bırakmış, Marksizmin adı var, kendisi yok, içi boş, kof bir ideolojik kabuktan ibaret kalması tehlikesini bertaraf etmiştir.

İşte 1968'in hemen ertesinde önce emperyalist ülkelerde başlayan, ardından 1980 sonrasında başka birçok ülkeye olduğu gibi Türkiye'ye de yayılan, bugün hâlâ her coğrafyada hüküm süren Marksizm düşmanı yeni dalgaya karşı verilen mücadele de 21. yüzyıl Marksizminin ölüm dirim mücadelesi olmuştur. Bu mücadele Marksizmin ayakta kalmasını sağlamış, içinin boşaltılmasını engellemiştir. 20. yüzyıl sonunun ve 21. yüzyılın ilk çeyreğinin Marksizminin mücadelesi budur. Bu mücadele daha ne kadar süreceği belli olmayan bir dönem boyunca devam edecektir. Bugün Stalinizme karşı verilecek mücadele ikincidir. Lenin'in Bolşevizmi ekonomistlerden, sendikalistlerden, milliyetçilerden, sosyal demokratlardan, Menşevizmden ayırmak için kullandığı deyimle "devrimci Marksizm", elbette kendini millî komünizmden ayıracaktır. Ama bugün dünya solunu tutsak eden, kısıktırak bağlayan, işçi sınıfından koparan sözde "muhalif" akım, Marksist olmadığı halde, hatta en önemli düşünceleri Marksizme düşman olduğu halde, kendini yeni ve "çağdaş" bir Marksizm olarak sunmakta ısrar eden sol liberalizm-postmodernizm kırması modern küçük burjuva ideolojisi.

Biz, 11. Tez'le bu gereği neredeyse ilk günden yerine getirmiş olmaktan ve onun yayını durdurmasından sonra başka yayınlarda ve kitaplarımızda bu hayat memmat konusu mücadeleyi yorulmadan aralıksız olarak yürütmüş olmaktan büyük gurur duyuyoruz. Marksizmin savunulmasının 21. yüzyılda bu biçimi almış olduğunu bir türlü anlayamayanların ya da daha doğrusu anlamak istemeyenlerin ise tarihin sınavından geçemediğini ilan ediyoruz.

